

Патар Василијадис

ЧИТАЊЕ СВЕТОГ ПИСМА

СА ГЛЕДИШТА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Иако сам наслов овог представљања може на први поглед изгледати сасвим директан, заправо није лако у екуменском контексту обрадити питање читања Светог Писма – или било чега другог – "из гледишта Православне Цркве".

Као прво, када год је неко од православних замољен да говори о "православном" гледишту, или "гледишту Православне Цркве", он или она бива стављен у веома тешку ситуацију. Јер, шта заиста може бити "православно гледиште" у време када и сам термин "православни" (orthodox) нашироко бива схваћен у мање или више негативној конотацији?

Друго, у екуменском контексту, православни сматрају да је збуњујуће, чак неприхватљиво да се сврставају заједно са "женама", "омладином" или људима из одређених географских области. Зашто не, на пример, "читање Светог Писма са гледишта Римокатоличке Цркве" или Англиканске, или са гледишта главног правца у протестантизму, или чак са евангелистичког гледишта? Да ли зато што се Православљу, које је неправославнима углавном непознато, приступа као нечему "егзотичном", као интересантном "источном феномену" vis-à-vis "западном менталитету", који [Православље] изазива знатижељу и обогаћује знање западних верника и теолога? Ако је ово тачно, онда би [за Православље] боље било да сасвим престане да се представља; према једном еминентном православном теологу, "ову улогу смо играли исувише дуго". Православље подразумева пуноћу народа Божијег који дели право убеђење о догађају Божијег спасења у Христу и Његовој Цркви, као и право изражавање ове вере. Православље свакога позива да превазиђе конфесије и нефлексибилне институције, без потребе да их порекне - њега не треба идентификовати само са нама који смо православни у историјском смислу, са свим нашим ограничностима и ускогрудостима. Овај назив је дат Цркви као пуноти, насупрот јеретика, који су се, по свом сопственом избору, одделили од главног Тела Цркве. Термин "Православље" искључује све оне који су својевољно отпали од историјске матице живота једне Цркве, али укључује све оне који признају своју духовну припадност тој матици. Другим речима, Православље пре има *црквене* него *конфесионалне* конотације.

Трећу важну потешкоћу представља чињеница да је готово немогуће представити Православље, чак и у општем смислу. На основу чега и из којих извора неко заиста може успоставити православно гледиште? Римокатолици имају Други ватикански концил да се ослоне на њега; православни – немају. Лутерани за себе имају "Аугсбуршко исповедање" – православни немају. Африканци, Азијати, Латино-Американци имају своје теологије у

развоју, на које се ослањају. Ово све недостаје Православљу, чија је једина амбиција да аутентично сведочи *предањску* апостолску веру. Тако је једини ауторитативни извор који поседује Православље заправо заједнички са осталим хришћанима: Свето Писмо и [Свето] Предање. Како неко може успоставити гледиште **искључиво** Православне Цркве на основама које су заједничке и са неправославнима?

И поред ових потешкоћа, православни су се понекад при-друживали делегатима из осталих цркава приликом потписивања договорених доктринарних изјава по питању Светог Писма, које под одређеним богословским условима могу имати ауторитет као и свако православно читање Светог Писма. Једна таква заједничка изјава, са Московске православно-англиканске конференције из 1976. године, сачињава одличан сажетак православног гледишта:

"Писмо сачињава кохерентну целину. Оно је одједном божански инспирисано и људски изражено. Оно носи ауторитативно сведочење Божијег Откровења у творевини, у оваплоћењу Бога и у целој историји спасења, и као такво изражава реч Божију људским језиком. Ми знамо, прихватамо и тумачимо Писмо Црквом и у Цркви".

Међутим, суштина Православља *vis-à-vis* западног богословља у његовој целини – то јесте, римокатоличког, англиканског и протестантског – иде и даље од тих богословских афирмација. Усудићу се да кажем да је оно начин живљења, одатле важност *литургијског* предања. Зато православни литургији дају тако изражено место у свом богословљу – Црква је, пре свега, богослужбена заједница; богослужење је на првом месту, учење и дисциплина на другом. *Lex grandi* има предност у животу хришћанске Цркве, *lex credendi* зависи од искуства и визије Цркве. Тако исповедање и сведочење кроз Писмо долазе само као природна последица евхаристијског заједничарског искуства заједничарења локалних заједница.

Пост-модернизам је ставио у сумњу првенство *текстова* над *искуством* – синдром још увек доминантан у савременом хришћанском школству: примат *теологије* у уобичајеном смислу над *еклесиологијом* и примат *вере* над *заједничарским* искуством Царства Божијег. Не може се више одржати догма, (наметана у свим научним теологијама после просветитељства и реформа-ције) да се основа наше хришћанске вере не може извући ни из чега другога, осим извесног *despositum-a fidei*, од којих је најзначајније Свето Писмо (коме се обично придаје Предање). Много више пажње се обраћа и све се више у обзир узима евхаристијско искуство заједнице, које и јесте било одговорно за овај *despositum fidei* и из кога је произашао.

Новији библисти и литургичари су дошли до скоро једнодушног закључка да је Евхаристија у раној хришћанској Заједници [= Цркви] "живљена" (was "lived"), не као мистеријски култ, већ као предукус долазећег Царства Божијег, пролептична пројава - међу трагичним историјским стварностима – аутентичног живота заједништва, јединства,

правде и једнакости, без стварног разликовања (сотириолошког итд.) између Јудејца и Јелина, роба и слободнога, мушког и женског (уп. Гал. 3,28). Ово је, на крају крајева, било истинско значење јовановског термина “вечни живот”, као и контраверзног израза Светог Игнатија о Евхаристији као “леку бесмртности”. Зато појединачна ствар, као што је читање Светог Писма, не може бити одвојена од црквене евхаристијске Заједнице. Иако не поричу легитимност ауто-номног статуса Библије у светској књижевности или важност приватног читања, православни су одувек веровали да Свето Писмо достиже своју пуноћу само у црквеној евхаристијској Заједници.

Зато није претеривање да кажемо да је литургијска – прецизније, *евхаристијска* димензија, можда једини сигуран критеријум приликом приказивања начина на који православни приступају Светом Писму, начина на који га читају, на који га знају, прихватају и тумаче, начина на који их оно инспирише и храни (*nourish*). Они који су присуствовали православној литургији схватили су – можда са запрепаштењем или чак шоком - да се Свето Писмо обично не чита, него пева на православној божанственој литургији, као и да су библијска читања подешена не толико да би их верни могли разумети и примити реч Божију, него да прославе [неки] догађај или личност. Тај догађај је есхатолошко Царство, а личност, центар тог Царства, јесте сâм Христос. Ово је један од разлога зашто православни, иако су традиционално расположени за превођење Светог Писма на језик који би народ могао да разуме, нажалост нису вољни да на божанственој литургији уведу преводе библијских читања на народни језик. На православној божанственој литургији онај ко говори кроз Писмо није само Исус Христос приликом свог првог доласка; оно је реч прослављеног Господа приликом Његовог другог доласка, који би такође требао да се објављује.

Црквено, литургијско и лично

“Православно гледиште” о читању Светог Писма је тако најпре и пре свега *црквено* и *литургијско*. Православље данас широко заступа “евхаристијски и тријадолошки” приступ свим аспектима теологије и мисије. Евхаристијско богословље даје истакнуто место локалним Заједницама и, у вези с тим, формира природу хришћанског живота. Тријадолошко богословље, са друге стране, истиче чињеницу да је Бог Сам по Себи [= у своме сопству - *in God’s own self*] Живот Заједнице и да Божији уплив у историју има за циљ да привуче човечанство и творенину уопште у ову Заједницу са самим божанским животом [*God’s very life*].

Импликације ових тврдњи за исправан начин читања Светог Писма су изузетно значајне. Свето Писмо се не чита првенствено да би одредило теолошка или доктринарна убеђења, или моралне, друштвене или етичке норме; пре се чита да би се искусио живот заједнице која постоји у Богу. Историјски гледано, овако су Библији у православном предању, приступали монаси и аскете; као средству за лично духовно образовање, као пријатељу који помаже да се оствари свеобухватан лични узрост [*as a companion to achieve*

holistic personal growth], као средству којим се досеже обожење (theosis) – другим речима, којим се учествује у заједници која постоји у Богу. Ово значи да је став Православне Цркве према читању Светог Писма такође и *лични*. Верни Библију сматрају личним Божијим писмом, посланим посебно свакоме.

Ипак, иако су речи Писма упућене нама, људским бићима лично, оне су у исто време упућене нама као члановима заједнице. Не могу се раздвојити Књига и црквена заједница, Библија и Црква. На Западу је ауторитет Светог Писма био наметан или поново откриван (у протестантској и римокато-личкој традицији посебно) да би представљао контрабаланс неумерености њиховог [протестантског и римокатоличког] јерархијског вођства, власти[ма] институционалне цркве. На Истоку је овај задатак – мада не увек без проблема – био поверен харизматском и духовном. На Западу, где се више наглашавала историјска димензија Цркве, ово решење је било неизбежно; на Истоку, где је православно богословље сачувало више есхато-лошко схватање Цркве, прави чувар вере је народ, чланови евхаристијских Заједница. Динамични сусрет Истока са Западом – али и са Југом – неће само обогатити оба приступа светом Писму; он ће такође повећати и проширити различита схватања саборности [catholicity].

Ова међузависност Цркве и Библије је очигледна на бар два начина. Као прво, ми *добивамо* Писмо кроз Цркву и у Цркви. Црква нам говори шта је Свето Писмо. У прва три века историје Хришћанства био је потребан дуги процес проверавања да би се разлучило шта је “канонско” писмо, које носи аутентично сведочење Христове личности и поруке, шта је “дефтероканонско” или “апокрифно” (можда корисно за подучавање, али не и норма-тивни извор учења) и шта је то “неканонско”. Црква је била та која је одлучила које ће књиге сачињавати канон Новог Завета. Нека књига није део Светог Писма због било које посебне теорије о њеном времену постанка или ауторству, већ зато што је Црква сматра канонском.

Друго, Библију *тумачимо* кроз Цркву и у Цркви. Ако је Црква та која нам говори *шта* је Свето Писмо, исто тако, Црква је и та која нам говори *како* треба разумети Свето Писмо. Библију читамо лично, али не као изоловане индивидуе. Ми је читамо као чланови породице, породице Једне, Свете, Саборне (Католи-чанске) и Апостолске Цркве. Читамо је у заједници са свим осталим члановима Тела Христовог у свим деловима света и у свим генерацијама. У току читања Писма Бог заиста говори непосредно срцу свакога од нас, али ово се увек дешава у извесном оквиру и са извесном тачком референције. Овај “оквир” је Царство Божије “остваривано” у божанственом евхаристијском богослужењу (опет уп. праксу певања Јеванђеља, као и читања из “Апостола”), а тачка референције је - Црква.

Зато што је Свето Писмо реч Божија изражена људским језиком, има места поштенем критичком истраживању приликом читања Библије. Православна Црква никада званично није одбацила критичко истраживање Библије. Ми се у потпуности користимо библијским коментарима и налазима савремених истраживача. У нашим покушајима да досегнемо дубље значење речи Божије, ми се користимо широким опсегом методологија. У нашој борби да је учинимо релевантном за наше време, ми лако можемо прихватити контекстуални карактер Светог Писма, верујући да “сваки текст има свој контекст”, који

није просто нешто спољно у односу на текст, што га просто модификује, него представља интегрални део њега. Зато извесне библијске речи, које показују утицај културне средине времена када су писане (на пример, оне које се односе на положај жене или ропство) треба оцењивати и премеравати у односу на стварност Јеванђеља, устоличење Царства "на земљи, као и на небу" (Матеј 6,10). Чак и "шири" језик може бити оправдан, докле год не противречи основама православне вере, наравно, да и не помињемо да је свака идеја поновног писања Библије тешко прихватљива. Интересантно је да у својој дугој традицији Православна Црква никада није објавила нити једну догму или учење, које није јасно било утемељено на Библији.

Међутим, ми потчињавамо Цркви наша лична мишљења, било наша сопствена, било експертска, не у виду јуридичке или научне моћи суђења (*magisterium*), већ увек у димензији заједништва и са визијом есхатолошког карактера Цркве као предображаја и предукуса долазећег Царства. Другим речима - објективност и лична интересовања су увек стављена у службу Заједници и коначној стварности Царства Божијег. Од суштинског је значаја да православни приступ Библији као инспирисаној речи Божијој увек укључује дух послушања, са осећајем дивљења и у сталном ослушкивању.

Христолошки аспект

Уз црквену перспективу читања Светог Писма, у Православној Цркви је афирмисана и *христолошка перспектива* у читању Библије. Писмо сачињава кохерентну целину. Ова целост и кохерентност се заснива на личности Христовој. Он је она обједињујућа нит, која се протеже кроз целу Библију, од прве реченице, до задње. Са Христом се срећемо на свакој страници. "све у Њему постоји" (Кол. 1,17). Без тога да поричу "аналитички" приступ, који сваку књигу дели на њене првобитне изворе, православни већу пажњу поклањају томе како су ове примарне јединице спојене. Видимо јединственост, као и различитост (извора), свеобухватни крај, као и раштркане почетке.

Приликом читања Библије, православни највише преферирају "синтетички" стил ерминевтике, гледајући на Свето Писмо као на интегралну целину, са Христом као везом јединства. *Христоцентризам* се, међутим, никада није развио у *Христо-монизам*, који је хришћанску мисију на почетку овог века довео до својеврсног "*Христоцентричног универзализма*" који је створио многе проблеме, фрустрације и ћорсокаке у покушајима да се оствари ефикасно и аутентично хришћанско сведочење међу људима других вера. У Православној Цркви, осим неколико изузетака, христологија је увек била тумачена кроз пнеумато-логију. Другим речима, христологија је увек схватана на консти-тутиван начин са освртом на пнеуматологију. То је било "тријудо-лошко" схватање божанске стварности и црквеног мисионарског става који је Цркву спасавао од нетолерантног понашања, дозвољавајући јој да обухвати целокупну икумену.

Ова христолошка перспектива (а самим тим и перспектива оваплоћења – “incarnational” perspective) читања, разумевања и тумачења Светог Писма је у православном свету се до те мере развила, да је дала легитимитет сликовном представљању Светог Писма, и у исто време – сведочењу кроз *иконе*. Овај облик сведочења Јеванђеља кроз иконе (настале употребом византијске уметности и уметничких техника) је изузетно ефикасан и ефективан приликом исказивања дубљег значења поруке хришћанства, и то наглашавањем њене преображавајуће и есхатолошке димензије. Јер, у Православној Цркви иконе нису само “књиге неписмених”, него и “prozори ка небесима”. Оно што оне изражавају није онетварење (dematerialization), већ преображење света, и људских бића и природе. Јер, на иконама материјални и космички елементи, који окружују свете ликове (божанске и светачке) се такође приказују преображени и испуњени благодаћу. Византијске иконе посебно откривају како материја – уствари цела творевина, људска бића заједно са природом – могу бити преображени, не само у изворну хармонију и лепоту, које су поседовали пре пада, већ у много већу славу, коју ће примити у долазећем Царству. Јер иконе, иако представљају светске теме, нису само повезане са светом у коме живимо, него су и предслике долазећег Царства Божијег. Као и на Евхаристији, тако се и на иконама пројављује иста интеракција прошлости, садашњости и будућности и присутна је, у овоме свету, иста антиципација света који тек треба да дође.

Ако се може извести икакав закључак из ове кратке и грубе анализе и осврта, то је онда (закључак) да је димензија Царства Божијег (коју има мисија Цркве) – толико истицана у историји екуменског покрета, али изненађујуће изостављена на маргинама у садашњој фази екуменског путовања цркава – на неки начин загарантована *евхаристијском перспективом* која карактерише православно читање Библије.

Ecumenical Review, Vol. 51,

January 1999, pg.25-30.

са енглеског превео

Дарко Ђого

* Петар Василијадис је професор Светог Писма Новог Завета на Аристотеловом универзитету у Солуну, Грчка. Свештеник је Јеладске Цркве, а служио је и као консултант при превођењу за Уједињена библијска друштва – нап. *Ecumenical Review*-а.